

Література:

1. Григорьева О. Н. Стилистика русского языка. М. : НВИ-ТЕЗАУРУС, 2000. С. 105.
2. Дедушкина Т. А. Жанровое пространство политического дискурса. *Studia Linguistica*. Вып. 5, 2011. С. 472-475.
3. Демьяков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии. Политический дискурс: История и современные исследования. М. : ИНИОН РАН, 2002. № 3. С. 32-43.
4. Карина А. И. Понятие и особенности политического дискурса. URL: <http://www.sibac.info> (дата звернення: 20.10.2021).
5. Тортунова И. А. К вопросу о жанровой классификации политических PR-текстов. *Язык, сознание, коммуникация: сб. статей*. М. : МАКС Пресс, 2006. Вып. 32. С. 78-80.
6. Davidson J. *The Complete Guide to Public Speaking*. N. Y. : John Wiley and Sons, 2003. 324 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-180-0-44>

**ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ТОПОНІМІВ ВЕНЕЦІЯ
І ФЛОРЕНЦІЯ У ПОЕТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ЛІНИ КОСТЕНКО**

Петрова Озель Л. П.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри українознавства і лінгводидактики
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди
м. Харків, Україна*

Топонімічний склад мови становить специфічну галузь ономастики, вагому частку лексичного фонду, який номінує, окреслює і стверджує вагомі національно-ментальні, геополітичні, історичні реалії, засвідчує специфіку етногенетичних, народно-визвольних і державотворчих процесів, що становлять ідеологічні й концептуальні підвалини функціонування націй і держав. Поліфункційність топонімічних номінацій спричинила появу ґрунтовних мовознавчих досліджень, здійснених вітчизняними лінгвістами В. Лучиком, С. Вербичем, В. Горпиничем, К. Тищенком, Т. Янком, І. Муромцевим, К. Цілуйком, Л. Масенко, І. Железняк, Г. Лабінською.

Враховуючи положення, сформульовані львівською дослідницею топоніміки Г. Лабінською з приводу того, що лінгвісти «повинні аналізувати всі типи географічних назв та їхній зв'язок з іншими власними іменами, всією системою мови, в якій їх створюють та вживають» [9, с. 8], а також акцентувати увагу на історичному й соціальному компоненті в дослідженні топонімів, відзначаємо важливість аналізу їх культурологічної складової особливо в контекстах мистецького дискурсу.

У літературно-художніх текстах топоніми відіграють роль засвідчення і окреслення місця дії, увиразнення пейзажних картин, встановлюють важливі культурологічні орієнтири, локалізують вітчизняний та світовий соціально-політичний і мистецький ландшафт. Топонімічну лексику як специфічний складник художнього тексту активно досліджують О. Карпенко, Ю. Карпенко, В. Калінкін, Г. Лукаш, О. Немировська, Ю. Клімчук, О. Саврей, О. Сколодра.

Поетичний дискурс Ліни Костенко визначений дослідниками як орієнтований на глибоке переосмислення надбань світової історії, культури, філософії природно засвідчує широкі кола топонімічної лексики не тільки вітчизняного, а й світового мистецького простору з вагомою часткою європейського, репрезентованого зокрема одиницями, що концептуалізують духовні й матеріальні надбання Італії як країни, яка викликала особливе зацікавлення поетеси.

Актуальність розвідки обумовлена потребою детального аналізу топонімів *Венеція* і *Флоренція* для визначення їх лінгвостилістичного потенціалу як одиниць, що репрезентують самобутність італійської культури, а також визначають провідні художні орієнтири поетичного дискурсу Ліни Костенко.

У складі субстантивно-ад'єктивного двокомпонентного словосполучення *Київська Венеція* топонім реалізує можливості як одиниця, де означена художня паралель між відомим італійським містом і батьківщиною ліричної героїні. Візуальні асоціації з Венецією як містом на воді увиразнені лексичним оточенням, що репрезентує київські ландшафти (*повінь, причали, привози, верболози, котики, горища, тераси, весла, човни, гондоли, залиті квартали*), основне семантичне й більш глибоке смислове навантаження якого – передати спокій, мирний перебіг життя й відчуття щасливого дитинства, які згодом зруйнує війна:

Я виросла у Київській Венеції,
Цвіли у нас під вікнами акації.
А повінь прибувала по інерції
І заливала всі комунікації.

Незахищеність світу краси, мистецтва й життя перед загрозами війн і агресій простежується в семантиці конструкції *дерев'яна Венеція*, де ад'єктивний компонент топонімічного словосполучення асоціюється з особливостями забудови з дерева як порівняно нестійкого матеріалу, набуває у контексті з топонімом значення «давня, древня, пов'язана з найдавнішими цивілізаціями й культурами», зокрема європейськими, одним із яскравих символів яких є *Венеція*:

А потім бомби влучили у спокій.

Чорніли кровь обвуглені трапедії.

А потім повінь позмивала попіл

Моєї дерев'яної Венеції.

Ойконім *Венеція* позначає художній образ міста як центру культурних надбань, постає як номінація, що позначає мистецький орієнтир і водночас формує тло для увиразнення смислової глибини вітчизняних топонімічних одиниць, зокрема назв – *Труханів острів / острів Тугорханів* («Труханів – острів на Дніпрі, в межах Києва, рекреаційна зона міста»; «інсулонім виник як посесив на –ів від антропоніма Трухан» [9, с. 478]; існують також гіпотези про походження назви від імені воловецького хана Тугорхана у зв'язку з тим, що на острові наприкінці XI століття знаходилася резиденція його дочки – дружини київського князя Святополка), художнє обігрування етимології якого повертає читача до минулого, створює історичний колорит:

І слухав місяць золотистим вухом

Страшні легенди про князів і ханів.

І пропливав старий рибалка Трухан.

Труханів острів... Острів Тугорханів.

Топонім *Флоренція* у поезії «Під вечір виходить на вулицю він...» увиразнює стилістичну фігуру замовчування, прийом очікування, приховування (ім'я героя відсутнє на початку, називається тільки його батьківщина), а також підсиленого персоніфікацією у складі метонімічного перенесення (назва міста – його мешканці), увиразнює контекстний взаємозв'язок топонім – антропонім (*Данте – Флоренція*) з метою зображення конфлікту поета-вигнанця зі своєю батьківщиною, що створює стилістичний ефект полемічності в поетичному тексті: «*Флоренція плаче: він звідси, він наш! / Колись прокляла і прогнала вона ж*» [7, с. 224].

У поемі «Сніг у Флоренції» астіонім позначає сповнений внутрішньої напруги образ міста («*А ти ж, моє місто, – єдине, одне! – / О, як ти цькувало і знало мене! / Прославилось, рідне. Осанна тобі. / Хай ірис цвіте на твоєму гербі*» [8, с. 224]), де характер функціонування топоніма визначається стилістичною фігурою антитези: з одного боку, *Флоренція* –

символ розквіту мистецтв, зосередження надбань культури, з іншого, місце соціально-політичних конфліктів і контрастів: макрообраз *Флоренція* формується мікротопонімами, серед яких гідронім-потамонім – ріка *Арно*, урбаноніми-еклезіоніми – назви храмів *Сан-Джовані*, *Санта-Корче*, *Санта-Спиріто*, *Сан Сальве*, *Сан-Міньяно*, *Сантіссімо Аннунціата*, а також описовими конструкціями, що вступають у протиставні відношення з попередніми (*кондотьєр на коні*, *ірис у гербі*, *голод*, *сутички*, *чума*, *страсти*).

Чільне місце посідають реалії мистецького життя (*храми*, *сади Сан-Марко*, *Сад Скульптур*, *майстерні*), які протиставляються номінаціям, що репрезентують згубні наслідки діяльності політичних режимів (*наси́льство*, *підступ*, *підлота*): *«О, пригадай Флоренцію, – ті храми, / садів Сан-Марко виноградний мур, / де наш синьойор Лоренцо Незрівнянний / для нас відкрив славетний Сад Скульптур! / Зайди в той Сад, заглянь в тінисті гроти, / зустрінь себе в майстернях тих, де ми / в часи насильства, підступу й підлоти / мистецтвом ушляхетнили уми»* [7, с. 478].

Лінгвостилістичну виразність топоніма *Флоренція* підсилюють інтелектуально й енциклопедично значущі імена *Мікеланджело*, *Леонардо да Вінчі*, *Вазарі*, *Данте*, *Лоренцо Медичі*, завдяки яким майстерно відтворено стилістичний колорит епохи Відродження. Історико-культурне та соціально-політичне тло топоніма увиразнюють ряди імен політичних та церковних діячів: *«Не встиг зробити Юліо гробницю, вже папа Лев підняв свою десницю. / А там Климент, – спробуй всім потрафить. / То Медичі, то Борджіа й Караффи»* [7].

Культурологічні паралелі, що постають на основі колоритного переосмислення на національному культурно-мистецькому ґрунті топонімів *Венеція* і *Флоренція* засвідчують орієнтацію поетеси на європейські духовні цінності, що було стверджено попередньою традицією у сфері вживання топонімів, запрезентованою в ономастиконі поетів-романтиків, художній топонімії Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка, українських неокласиків.

Топоніми як інтелектуально значущі одиниці поетичного тексту засвідчують функціональну масштабність їх лінгвостилістичних репрезентацій як специфічних одиниць у художніх текстах, що створюють колорити культурологічного, історичного, соціально-політичного характеру, виконують функції локалізації подій і ситуацій, визначення їх хронотопу, концептуалізації та кодифікації культурно-мистецьких надбань, формують художню парадигму національно-ментальних цінностей.

Література:

1. Бондаренко Г., Китюх В. Історична топоніміка. Луцьк. 2012. 162 с.
2. Вербич С.О. Ойконімікон України: минуле й сьогодення (на матеріалі Тернопільщини). Мовознавство. 2016. № 1. С. 31-54.
3. Горпинич В.О. Словник географічних назв України (топоніми та відтопонімі прикметники). К.: Довіра, 2001. 526 с.
4. Железняк І.М. Київський топонімікон. Київ. 2013.
5. Калинин В.М. Поэтика онима. Донецк: Юго-Восток, 1999. 409 с.
6. Карпенко Ю., Мельник М. Літературна ономастика Ліни Костенко. Одеса: Астропринт. 2004. 216 с.
7. Костенко Л.В. Вибране. К.: Дніпро. 1989. 559 с.
8. Лабінська Г. Топоніміка. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. 2016. 274 с.
9. Лучик В.В. Етимологічний словник топонімів України. К.: Академія. 2014. 544 с.
10. Немировська О. Топонімікон як акумулятор художнього простору (на матеріалі роману І.С. Нечуя-Левицького «Гетьман Іван Виговський»). Записки з ономастики. 2005. № 8. С. 83–93.
11. Тищенко К. Іншомовні топоніми України: етимологічний словник-посібник. К.: Мандрівець. 2010.
12. Словник гідронімів України. За ред. К.К. Цілуйка. К.: Наукова думка. 1979. 781 с.
13. Янко М.Т. Топонімічний словник України. К.: Знання. 1998. 428 с.